

Nr 8

Utlåtande i anledning av väckta motioner om ersättning av allmänna medel för skada genom brott.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 530 i första kammaren av herr *Bengtson* och nr 639 i andra kammaren av herr *Börjesson* i Falköping. I motionerna, vilka är likalydande, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam prövning av frågan om ersättning av allmänna medel för skada som drabbat enskild person genom brott mot honom eller hans egendom.

Beträffande skälen för motionärernas hemställan får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande rätt m. m.

Enligt 6 kap. 1 § strafflagen skall skada som någon genom brott tillfogar annan gäldas av den brottslige, evad brottet skett med uppsåt eller av vållande. För den händelse den skadelidande medverkat till skadan genom eget vållande, skall skadeståndet jämkas efter vad som prövas skäligt. I 6 § samma kapitel stadgas att, om skada är gjord av person under femton års ålder eller sådan som går straffri enligt 5 kap. 5 § strafflagen, han är pliktig att ersätta skadan endast om och i den mån det med hänsyn till hans sinnesart, gärningens beskaffenhet och omständigheterna i övrigt må anses skäligt.

I förevarande sammanhang må erinras om vissa i svensk rätt förekommande bestämmelser, som avser att förmå en brottsling att ersätta den skada han orsakat genom sitt brott.

Enligt 6 § lagen om villkorlig dom skall villkorligt dömd, därest han förpliktats ersätta genom brottet uppkommen skada, göra vad i hans förmåga står att fullgöra sin skyldighet därutinnan. En motsvarande bestämmelse har beträffande villkorligt frigivna meddelats i 5 § lagen om villkorlig frigivning.

Jämlikt 8 § lagen om villkorlig dom må i dylik dom meddelas särskilda föreskrifter rörande den dömdes förhållanden i olika i lagen angivna avseenden. Bland annat må, där det finnes lämpligt, föreskrivas att den dömdes bör å tid och sätt som i domen angives söka fullgöra honom åliggande skyl-

dighet att gälda ersättning för skada som uppkommit genom brottet. Föreskrift som nu sagts skall alltid vara förenad med övervakning. Åsidosätter den dömde, utan att därigenom göra sig skyldig till brott, något som till följd av den villkorliga domen åligger honom, må domstolen enligt 12 § sistnämnda lag efter omständigheterna förordna om prövotidens förlängning, besluta att varning skall tilldelas den dömde eller också förklara det villkorliga anståndet förverkat.

Vid prövning av fråga om villkorlig frigivning enligt 2 § lagen om villkorlig frigivning skall beaktas, bland annat, den dömdes beredvillighet att ersätta genom brottet uppkommen skada.

I huvudsak motsvarande bestämmelser återfinns i 26—28 kap. brottsbalken.

Skadestånd kan icke uttagas genom införsel.

Alltsedan budgetåret 1948/49 har å riksstaten funnits uppfört ett särskilt anslag under den nuvarande rubriken Ersättning för skador vållade av vissa rymlingar m. fl. För närvarande tages anslaget i anspråk för utbetalning av ersättning för skador, som vållats av personer intagna på fångvårdsanstalter, ungdomsvårdsskolor, mentalsjukhus och vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Ersättning utgår för skada, förorsakad av intagen som rymt från anstalten eller lämnat denna som frigångare eller för permission. De ersättningsanspråk, som framställs i anledning av här avsedd skadegörelse, prövas av Kungl. Maj:t utom när yrkande gäller ersättning med högst 100 kr. för skada vållad av ungdomsvårdsskoleelever. Utredningen verkställs av centralmyndigheten — socialstyrelsen, fångvårdsstyrelsen eller medicinalstyrelsen — för den anstalt, där skadegöraren är intagen.

Ersättningsmöjligheterna har efter 1948 utsträckts vid två tillfällen. Det sammanlagda antalet av Kungl. Maj:t avgjorda ärenden under de senaste sex åren uppgår till 975. Av dessa har utredning i drygt två tredjedelar av fallen verkställts av socialstyrelsen, medan övriga ärenden främst handlagts av fångvårdsstyrelsen. Medicinalstyrelsen har endast haft ett trettiotal fall att utreda. Av ärendena har 750 gällt saksador i samband med motorfordonstillgrepp och 200 avsett andra saksador, medan personskadeärendena endast uppgått till ett tjugutal. Ersättning har beviljats i 635 fall. Endast i 36 av dessa har ersättningsbeloppet uppgått till minst 2 000 kr.

I statsverkspropositionen vid innevarande års riksdag föreslås att möjligheterna att lämna ersättning utsträckes att avse skador, vållade av ungdomsvårdsskoleelever, som vårdas utom skolan, vidare alkoholmissbrukare, som är inskrivna på vårdanstalt men befinner sig på inackorderingshem eller i familjevård, samt mentalsjukhuspatienter, som utplacerats i kontrollerad familjevård. I propositionen föreslås anslag om totalt 60 000 kr. för ifrågavarande ändamål.

Vissa betänkanden

1945 års försäkringsutredning har i sitt principbetänkande rörande försäkringsväsendet (SOU 1949: 25) framhållit, att en vidsträckt utbredning av skadeförsäkringen ur samhällsynpunkt ter sig i hög grad önskvärd, vilket framför allt gäller skador som eljest skulle ställa den enskilde inför oöverstigligen ekonomiska svårigheter eller vålla bestående rubbningar i företagsamheten. Enligt utredningen har samhället ett allmänt ansvar såväl för den enskilde medborgaren som för det ekonomiska livet, och ett viktigt led i uppfyllandet av detta ansvar måste anses vara att befrämja en sund och ändamålsenlig utveckling av skadeförsäkringen.

Sedan utredningen funnit att en allmän obligatorisk ansvarighetsförsäkring möter alltför stora praktiska svårigheter, har utredningen ansett det böra övervägas, om icke betalningsskyldigheten för varje större skadestånd — med de inskränkningar som kan finnas nödvändiga eller lämpliga — borde överflyttas på det allmänna till den del skadeståndet överstiger någon viss tämligen hög summa. Utredningen, som föreslår att åt särskilda sakkunniga överlämnas att närmare pröva detta uppslag, har något utfört de synpunkter som enligt dess mening bör beaktas vid prövningen. Utredningen finner, att då det gäller brandskador och sjöhaverier ägaren bör skydda sig genom brand- respektive sjöförsäkring och att han också i regel gör detta. Det föreligger därför, anser utredningen, icke, i varje fall av hänsyn till den skadelidande, någon anledning för det allmänna att över huvud taget ikläda sig ersättningsplikt vid sådana skador. Då man å andra sidan starkt kan ifrågasätta lämpligheten av att från det allmännas betalningsskyldighet utesluta vissa slag av egendomsskador men ersätta andra, bör man måhända inskränka sig till att införa den avsedda ersättningsformen endast beträffande personskador. Även beträffande sådana tänker sig utredningen vissa begränsningar. Att den skadelidande medverkat till skadan eller underlåtit att efter förmåga sörja för avvärjande eller minskning av denna synes utredningen böra utgöra en grund för inskränkning av det allmännas prestationsskyldighet. Vidare anser utredningen, att det allmännas åtagande bör begränsas till sådana fall där en laglig rätt till skadestånd föreligger. Utredningen anser det också böra övervägas, om och i vad mån det allmännas förpliktelse bör inskränkas vid skadefall, för vilka ersättning utgår på grund av försäkring, i varje fall då fråga är om obligatorisk försäkring. Undantag bör enligt utredningen övervägas jämväl beträffande skador, för vilka innehavare av järnväg eller ägare av luftfartyg enligt lag eller författning är skyldig att gälda skadestånd, och eventuellt även i andra speciella fall. Slutligen anser utredningen, att ersättning bör givas endast i den mån skadan överstiger visst belopp. Beträffande storleken av den botensumma, som skulle undantagas från det allmännas förpliktelse, har enligt betänkandet diskussionsvis framförts ett belopp av 1 000 kr. Till

1* — Bihang till riksdagens protokoll 1963. 9 saml. 1 avd. Nr 8

anordningen hör, att det allmänna skulle äga regressrätt mot den skadeståndsskyldige i viss utsträckning, nämligen i regel då denne orsakat skadan med uppsåt eller av grov vårdslöshet. Kostnaden för ersättningarna skulle frånsett regressvis inflytande medel, bestridas av skattemedel. Storleksordningen av den årliga kostnaden anger utredningen genom att nämna beloppet fem miljoner kronor.

Beträffande försäkringsutredningens uppslag, att det allmänna skulle övertaga betalningsskyldigheten för skadestånd i viss omfattning, invänder professorn Ivar Strahl i en förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område (SOU 1950:16), att det är svårt att förstå, varför det belopp, som det allmänna skulle anslå för detta ändamål, skall tillfalla just sådana skadelidande som äger ett skadeståndsanspråk mot någon. Strahl fortsätter:

Dessa äro dock på det hela taget mindre i behov av hjälp från det allmänna än sådana som lida skada utan att därpå kunna grunda något anspråk mot annan. Icke heller är det lätt att inse, varför det allmänna skulle lämna dem som ha låg arbetsförtjänst och därför måhända ej vid förlust av arbetsförmågan under en kortare tid lida skada uppgående till exempelvis 1 000 kr. utan ersättning men däremot med fulla beloppet minus 1 000 kr. ersätta arbetsförmågan hos den vars arbetsförtjänst är stor. I den mån den senares skada beror på att han har ovanligt hög arbetsinkomst torde med fog kunna sägas vad utredningen anfört beträffande brand- och sjöskada, nämligen att det bör ankomma på honom själv att skydda sig genom försäkring.

Även den stundom framförda tanken att det allmänna skulle bereda ersättning av statsmedel för skada som tillfogats genom brottslig gärning synes böra avvisas. Det är svårt att inse, varför den omständigheten att skadan orsakats genom brottslig gärning skall föranleda att det allmänna gäve ersättning. Varför skulle den som skadats genom mordbrand ha ersättning av statsmedel men icke den som skadats av blix? Och varför skulle skattebetalarna bekosta ersättning åt en av tåg påkörd om föraren varit vållande men icke annars? Tanken skulle icke vara bättre grundad, om ersättningen toges av bötesmedel eller annat som influtit i statskassan på grund av andra brott än det ifrågavarande. Ty genom att dessa tillgångar undandroges den allmänna budgeten skulle ersättningarna ändock komma att belasta denna, d. v. s. skattedragarna.

Beträffande vilka åtgärder som skulle kunna vidtagas för att tillgodose de skadeståndsberättigade anför Strahl i samma utredning:

En regel om införsel för skadestånd på grund av brott kunde tänkas formad så, att domstolen skulle, när det från kriminalpolitisk synpunkt ansåges lämpligt eller i allt fall icke olämpligt, äga bestämma en betalningsplan som kunde förverkligas genom införsel. Domstolen skulle ha att se till att den dömde icke bleve över hövan betungad och därför kunna inskränka införseln till en del av skadeståndet. Man kunde tänka sig, att domstolen när den utdömde skadeståndet tillika, i den mån det kunde ske utan men för den dömdes anpassning i samhället och utan att han bleve oskäligt betungad, skulle äga medgiva att den skadeståndsbeträttigade finge erhålla införsel till gäldande av skadeståndet eller del därav med högst visst belopp

för månad eller annan tid som domstolen bestämde. Genom möjligheten till införsel enligt i huvudsak dessa regler skulle förrådet av reaktionsmedel mot brottsligheten ha berikats med ännu ett, vilket skulle ha karaktären av arbete i frihet till gottgörelse av skadan eller del därav. Ehuru till motive-ring för införande av denna möjlighet till införsel främst synes böra anföras dess nytta från straffrättslig synpunkt, är det givet, att möjligheten även skulle vara av värde för de skadeståndsberättigade.

En ytterligare åtgärd för att tillgodose de skadeståndsberättigade torde förtjäna övervägas. Det har i det föregående nämnts, att enligt äldre rätt målsäganden bereddes gottgörelse genom att han erhöll *böterna* eller andel i dem. Numera har lagstiftningen övergått till en på sätt och vis motsatt ståndpunkt. Böter utdömas vid sidan av skadestånd, de tillfalla kronan och kunna indrivnas genom införsel samt hot om förvandlingsstraff. Skadeståndsfordringar äro därför ofta utsatta för en övermäktig konkurrens från de statliga bötesanspråkens sida. Detta synes icke motiverat. Från straffrättslig synpunkt är det visserligen angeläget, att den dömda förmås att betala bötesbeloppet men däremot icke att detta belopp tillfaller kronan. Det synes icke finnas något hinder mot att låta målsäganden tillgodonjuta böterna, om det blott fasthålls att böterna äro en offentligrättslig påföljd som till förutsättningar och belopp helt följer straffrättsliga regler och alltså ådömes oberoende av målsägandens yrkande och med belopp som icke rättar sig efter måttet av den skada han lidit. Det kan därför förtjäna övervägas att införa bestämmelser av innehåll, att om någon av domstol tillerkänts skadestånd på grund av brott, han skall äga utfå skadeståndet av kronan i den mån böter som guldits på grund av brottet förslå därtill. Kronan kunde berättigas att söka sitt åter av den skadeståndsskyldige. Enahanda kunde stadgas angående förverkad egendom.

Genom sådana bestämmelser skulle staten i viss omfattning garantera utfående av skadestånd på grund av brott. Mot en garanti av denna omfattning kunna icke riktas de erinringar, som — — — framställt mot den vidaregående tanken att staten skulle på ett eller annat sätt garantera skadeståndsanspråk på grund av brott över huvud. Den nu ifrågasatta anordningen innebär nämligen blott, att statens anspråk på böter eller förverkad egendom sättes i efterhand i förhållande till målsägandens skadeståndsanspråk.

Tidigare riksdagsbehandling

I en vid 1947 års riksdag inom andra kammaren väckt motion (nr 279) av herr Ekdahl hemställdes om utredning och förslag rörande möjligheten att, där vederbörandes ekonomiska förhållanden det motiverade, genom samhälleliga åtgärder bringa ersättning för eller lindra ekonomisk skada som drabbat av brott träffade personer, vilka icke genom i laga ordning utdömt skadestånd eller genom ersättning i annan form kunde hållas skadelösa för dem tillfogade förluster. Beträffande det sätt, varpå skadelidande skulle kunna tänkas erhålla ersättning, anförde motionären:

De i anledning av begångna brott till statskassan inflytande bötesmedlen representera betydande årliga belopp; budgetåret 1944/45 uppgingo de till nära 5 miljoner. Vore det icke tänkbart att låta en del av dessa statsinkomster få en ganska moralisk användning genom att årligen avsätta någon del

av inflytande bötesmedel till ett slags allmän skadeståndsfond. Möjligheterna att från denna erhålla ersättningar eller understöd borde i så fall ges så enkla och föga byråkratiska former som möjligt. — En av skada genom brottslig gärning drabbad, som synbarligen saknade möjlighet att utfå utdömt skadestånd och som ej heller hade utsikter att erhålla ersättning i annan form, kunde t. ex. vända sig till den allmänne åklagare, som utfört åtalet, för att få proceduren i gång. Åklagaren kunde förebbringa behövligen utredning angående vederbörandes behov av ersättning från skadeståndsfonden och andra förhållanden av intresse för frågans bedömande. Eventuellt kunde domaren i orten avge yttrande innan ärendet slutligen överlämnades till den myndighet, som hade hand om skadeståndsfonden. — Om den skadeståndsberättigade tillerkändes ersättning ur skadeståndsfonden, överginge givetvis därmed hans fordran hos brottslingen till statsverket, som säkerligen med vida större utsikter till resultat kunde vaka över att den skyldige icke sluppe undan, därest han komme i omständigheter, som gjorde honom betalningskapabel.

Vid samma riksdag väcktes, likaledes inom andra kammaren, jämväl fyra motioner (nr 84, 139, 221 och 276), vari behandlades frågan om ersättning av allmänna medel till personer som lidit skada genom åtgärd av vid sinnessjukhus eller vissa andra anstalter intagna.

I anledning av de sistnämnda motionerna hemställde riksdagen i skrivelse (nr 475) om utredning av frågan om ersättning av allmänna medel för skador vållade av personer, som är eller varit intagna på sinnessjukhus m. fl. Beträffande det i den förstnämnda motionen framförda önskemålet anförde riksdagen i samma skrivelse:

Förslaget i motionen II: 279 att ersättning skall kunna utgå av statsmedel för skada, som tillfogats genom brottslig gärning, finner riksdagen vara värt beaktande. Onekligen skulle införandet av en sådan ordning innebära ett värdefullt komplement till det rättsskydd, som samhället genom sina organ giver den enskilde medborgaren.

Emellertid bilda dessa skador ur ersättningssynpunkt en mycket heterogen grupp. Detta gäller såväl skadornas art och det sätt, varpå de uppkommit, som även frågan om det sätt, varpå de utan statens ingripande i allmänhet må bliva reglerade. En utredning i ämnet skulle ställas inför åtskilliga svårlösta frågor och måste befaras bli synnerligen omfattande och tidskrävande. Detta torde gälla även med den av motionären angivna begränsningen av utredningsuppdraget att avse fall, där vederbörandes ekonomiska förhållanden skulle särskilt motivera ersättning av allmänna medel. Riksdagen anser sig med anledning härav icke beredd att nu påyrka utredning i ärendet. Emellertid förtjänar utredningsfrågan enligt riksdagens mening ytterligare överväganden. Uppmärksamhet synes härvid böra ägnas spörsmålet, om uppdraget för en eventuell utredning lämpligen kan begränsas till att avse vissa grupper av de mera angelägna fallen. De erfarenheter, som vinnas vid den utredning, varom riksdagen här nedan anhåller, kunna måhända giva underlag för ett fortsatt övervägande av den berörda frågan.

I anledning av en vid 1953 års riksdag inom första kammaren av herr Söderquist väckt motion (nr 108), vari hemställdes om utredning och därav

föranlett förslag om sådana bestämmelser — exempelvis genom förskottering från staten — att den, som av domstol tilldömdes rätt till skadestånd eller annan ekonomisk ersättning, erhöll möjlighet att få sina genom dom godkända rättsanspråk uppfyllda, särskilt i sådana fall där den ersättningsberättigade var starkt beroende av skadeståndet eller ersättningen, anförde statsutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 164) följande:

Förevarande motion berör ett speciellt problem inom skadeståndsrätten av vittutseende och samtidigt mycket svårlöst beskaffenhet.

Utskottet vill erinra om att den i motionen väckta frågan ur skilda synpunkter belysts i ett av tillkallad utredningsman i samråd med representanter för övriga nordiska länder utarbetat betänkande med förberedande utredning angående lagstiftning på skadeståndsrättens område (SOU 1950: 16). Utredningsmannen har bl. a. uttalat att den stundom framförda tanken att det allmänna skulle bereda ersättning av statsmedel för skada, som tillfogats genom brottslig gärning över huvud, synes böra avvisas men samtidigt funnit det förtjäna övervägas att införa bestämmelser, genom vilka staten i viss omfattning skulle garantera utfående av skadestånd på grund av brott. Enligt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 maj 1952 har chefen för justitiedepartementet sedermera i enlighet med i betänkandet givna rekommendationer tillkallat två kommittéer, bilskadeutredningen och kommittén angående det allmännas skadeståndsansvar, vilka har att verkställa revision på vissa begränsade områden av skadeståndsrätten. Avsikten är att arbetet på en allmän lag om skadestånd utanför kontraktsförhållanden skall upptagas, så snart bilskadeutredningen avslutats.

Såsom framgår av den lämnade redogörelsen har den i motionen avsedda frågan ägnats en förberedande utredning, avsedd att ytterligare övervägas vid det fortsatta reformarbetet på skadeståndsrättens område. Under sådana omständigheter finner utskottet någon framställning i ämnet från riksdagens sida icke nu vara påkallad.

Vid 1956 års riksdag väcktes i samma ämne som uti motionen II: 279 vid 1947 års riksdag två likalydande motioner, den ena inom första kammaren av herr Alexanderson m. fl. (nr 170) och den andra inom andra kammaren av herr Ekdahl m. fl. (nr 333).

Statsutskottet, som behandlade jämväl ifrågavarande motioner, erinrade inledningsvis i sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 183) om vad som förekommit i saken vid 1947 års riksdag samt framhöll vidare, att sedan dess under femte huvudtiteln uppförts ett anslag under den nuvarande rubriken Ersättning för skador vållade av vissa rymlingar m. m., från vilket anslag från början endast utgått ersättning för skador vållade av rymlingar från fångvårdsanstalter, ungdomsvårdsskolor, alkoholistanstalter och sinnessjukhus, men efter förslag i 1952 års statsverksproposition även utgivits ersättning för skador, som vållats under kortvarig permission av på dessa anstalter intagna. Sedan utskottet jämväl erinrat om vad det anfört i anledning av den ovan berörda, vid 1953 års riksdag väckta motionen I: 108, utlät sig utskottet:

Utskottet är ense med motionärerna att frågan om ersättning av allmänna medel för skador, som tillfogats genom brottslig gärning över huvud, fått ökad aktualitet genom den tilltagande brottsligheten och då särskilt genom sådana företeelser såsom rån, överfall, skadegörelser m. m. Starka skäl kan enligt utskottets mening anföras för att samhället inriktar sina ansträngningar icke enbart på att bekämpa och förhindra brottslighet utan också på att hålla dem som blivit oförvållat utsatta därför helt eller delvis skadeslösa. Såsom framgår av den föregående redogörelsen har frågan emellertid mycket stark anknytning till de allmänna skadeståndsrättsliga problemen. — — — Utskottet får i detta sammanhang även erinra om att 1952 års riksdag på hemställan av första lagutskottet (utl. nr 20) hos Kungl. Maj:t anhållit om en förutsättningslös utredning angående effektivare former för uttagande av ådömd ersättning för i samband med tillgrepp av motorfordon uppkomna skador. Enligt vad utskottet erfarit vilar denna utredningsfråga i avvaktan på resultatet av bilskadeutredningens arbete.

Vid angivna förhållanden kan utskottet icke finna det välbetänkt att riksdagen beslutar om en ny omfattande utredning kring de skadeståndsrättsliga problemen. Om sålunda utskottet icke finner förutsättningar f. n. föreligga för att tillstyrka motionärernas förslag i den form det framställts, anser utskottet å andra sidan att det bör undersökas huruvida icke den reglering av ersättningsanspråk, som redan försöksvis har införts när det gäller skador, vållade av rymlingar m. fl., kan utsträckas till att avse även andra avgränsade grupper. Det bör enligt utskottets mening överlämnas åt Kungl. Maj:t att med ledning av erfarenheterna av nämnda verksamhet närmare överväga denna fråga och för riksdagen framlägga därav föranledda eventuella förslag.

I skrivelse (nr 375) till Kungl. Maj:t gav riksdagen till känna vad utskottet sålunda anfört.

Jämväl vid 1961 års riksdag upptogs den nu aktuella frågan till behandling av riksdagen i så måtto att inom första kammaren av herr Åman väcktes en motion (nr 164), vari hemställdes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en förutsättningslös utredning av frågan om säkerställande av rätten till skadestånd med sikte på antingen en obligatorisk försäkring eller statens övertagande av ansvar för personskada, då skadevållaren icke kunde utge gottgörelse.

Som en framkomlig väg att komma till rätta med i motionen påtalat missförhållande anvisade motionären genomförandet av obligatorisk försäkring och som en annan väg, att staten skulle överta skadevållarens ersättningsplikt (med regressrätt mot skadevållaren). Av statsfinansiella och andra skäl framstod det emellertid, enligt motionären, som nödvändigt, att vissa begränsningar gjordes, därest staten skulle övertaga skadeståndsansvaret. Härvid framhölls i motionen, att det ej framstod som lika motiverat att staten övertog ansvaret i fråga om sakskador som då det gällde personskador och att det alltså främst var de senare som kom i åtanke. Jämväl i fråga om personskador sades viss begränsning böra göras, förslagsvis så att ersättning från staten skulle utgå först om skadan översteg ett belopp av 2 000 kronor.

Motionen, som behandlades av första lagutskottet, blev föremål för remiss-

förfarande. Beträffande avgivna yttranden får utskottet hänvisa till sitt i anledning av motionen avgivna utlåtande (nr 25).

Sedan utskottet funnit sig icke kunna förorda en obligatorisk försäkring till skydd mot person- och egendomsskador i de med motionen avsedda fallen, anförde utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande:

Vad därefter angår möjligheten att staten skulle åtaga sig garanti för skadeståndsbetalningen är först att märka att motionären härvidlag inskränkt sitt förslag då han ansett behövt att statsgarantien begränsas till att gälla personskada, vars värde överstiger 2 000 kronor. Beträffande personskadorna är som förut antytts det på försäkringsbas existerande skyddet vittgående. Det synes vid sådant förhållande nödvändigt att ställa stora krav på motiveringen för ett användande av allmänna medel till en statsgaranti för skadestånd vid personskada, då en dylik anordning skulle innebära att anlita medel av allmänna medel gjordes på särskilt sätt beroende av orsaken till skadan, medan den i sammanhanget naturliga behovsynpunkten kom att träda i bakgrunden.

Motionären har som särskilt stötande framhållit fall, då skada på person eller egendom vållats av minderåriga eller asociala personer, emedan dessa personer nästan alltid helt saknar möjlighet att utge ersättning. I anslutning härtill må nämnas, att de skador sådana personer vållar till stor del är saksador samt att i den mån fråga är om personskador, dessa i alldeles övervägande antalet fall stannar under den av motionären föreslagna värdegränsen. Statsgaranti enligt motionärens förslag skulle alltså ha mycket begränsad effekt, såvitt avser skada, som vållats av personer inom nämnda kategorier. Ytterligare kan här nämnas att det i någon mån är sörjt för att kompensation erhålles i hithörande fall genom att medel årligen brukar anslås till ersättning för vissa skador som vållats av personer intagna på fångvårdsanstalter, ungdomsvårdsskolor, mentalsjukhus och vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

Utskottet vill ej bestrida att på en eller annan punkt ett vidgat användande av statsmedel till skadeståndsbetalning kan te sig befogat även i fall, där staten icke är skadeståndsskyldig enligt gällande rätt. Utskottet finner dock ej tillräckliga skäl nu föreligga för införande av den generella statsgaranti beträffande vissa skadestånd som motionären ifrågasatt.

Under hänvisning till det anförda får utskottet som sin mening uttala, att närmare utredning i det av motionären angivna syftet utan olägenhet bör kunna anstå i avvaktan på den fortsatta utvecklingen inom skadeståndsrätts och försäkringsväsendets områden.

Utskottet

I förevarande motioner framhålls att särskilt bedrägeri- och våldsbrotten visar en tendens att kraftigt öka samt att dessa brott ofta träffar äldre människor och medför att de drabbade blir ekonomiskt ruinerade. Enligt motionärerna borde det vara en angelägen uppgift för samhället att icke blott söka förhindra och beivra brott utan även i största möjliga mån hålla dem som oförskyllt drabbas av brott skadeslösa. Endast i undantagsfall, anmärker motionärerna, utgår för närvarande ersättning av allmänna medel för skador, som uppstått på grund av brott. I motionerna hemställes

nu om skyndsamt prövning av frågan om ersättning av allmänna medel för skada som nyss sagts.

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har den genom motionerna aktualiserade frågan, liksom angränsande spørsmål, upptagits till övervägande vid flera tidigare tillfällen och i skilda sammanhang. Utskottet delar motionärernas uppfattning, att det är angeläget att de som blir offer för brott i största möjliga mån får gottgörelse för dem åsamkade skador. En sådan inställning kommer till uttryck redan i strafflagens allmänna bestämmelser om skadestånd ävensom i lagarna om villkorlig dom och om villkorlig frigivning. I ovan berörda regler om domstols befogenhet att i samband med villkorlig dom meddela föreskrift om tid och sätt för erläggande av ådömt skadestånd kommer denna strävan till ett mera konkretiserat uttryck. Emellertid må framhållas att de medel, som sålunda står till buds för att främja fullgörandet av skadeståndsskyldighet, mången gång saknar praktisk betydelse för den skadelidande på grund av att den förpliktade saknar förmåga att gälda skadeståndet.

I fråga om vissa, genom brott åsamkade skador gottgöres emellertid den skadelidande tämligen effektivt genom samhällliga åtgärder. Härutinnan må särskilt nämnas den obligatoriska trafikförsäkringen och den allmänna socialförsäkringen. I icke ringa utsträckning förekommer även att samhällsmedlemmarna på eget initiativ skyddar sig mot förlust på grund av sådana skador, varom här är fråga, genom exempelvis stödförsäkring. I förevarande sammanhang må även erinras om att ersättning för skador, som uppkommit genom brott, i viss utsträckning utgives direkt av allmänna medel i det att sådana medel årligen anslås till ersättning för skador, som vållats av vissa rymlingar m. fl. Möjligheten att på detta sätt gottgöra genom brott drabbade personer har fortlöpande utvidgats.

Även om det sålunda i ej ringa utsträckning tillskapats skydd mot skador, varom här är fråga, är det dock uppenbart, att den skadelidande alltså i många fall själv får bära den skada eller förlust, som kan ha drabbat honom på grund av annans brottsliga förfarande. Frågan blir då om staten i sådana fall skall, såsom motionärerna förordar, träda emellan och hålla den drabbade skadeslös. Utskottet vill ej bestrida, att skäl kan anföras härför, framför allt i ömmande fall. Emellertid kan å andra sidan vägande, såväl praktiska som principiella invändningar resas mot en generell ersättningskyldighet för staten i fråga om skador, som uppstått genom brott och som icke kan ersättas av skadevållaren. Genom en dylik anordning skulle allmänna medel endast komma till användning för gottgörande av skador, som uppkommit under vissa speciella omständigheter, nämligen genom brott. Med lika stort fog skulle det emellertid kunna göras gällande, att staten borde inträda hjälpsamt i många andra fall då någon oförskyllt drabbats av skada. Ur den skadelidandes synpunkt måste det nämligen te sig tämligen likgiltigt, huruvida den skadevållande handlingen juridiskt

innefattar brottslig gärning, grov vårdslöshet eller ursäktligt slarv eller om den kan hänföras till ren olyckshändelse. I detta sammanhang må även uppmärksammas att de skador, varom här är fråga, ofta är av mycket skiftande art.

Såsom redan framgår av det nyss sagda utgör den av motionärerna väckta frågan ett mycket svårlöst problem. Med hänsyn till att möjligheterna att av allmänna medel utgiva ersättning för skador på grund av brott av rymlingar och liknande kategorier alltmera ökats och då det får antagas, att denna särskilda form för skadeersättning kan komma att vidgas och fortlöpande vara föremål för uppmärksamhet, anser sig utskottet, som i detta sammanhang jämväl beaktar att försäkringskyddet på förevarande område får förutsättas bli alltmera omfattande och effektivt, vare sig det sker på enskilt initiativ eller genom det allmännas försorg, icke kunna förorda en utredning i det av motionärerna angivna syftet.

Utskottet vill slutligen erinra om att frågan, huruvida införselinstitutet i en eller annan form skall kunna komma till användning även för indrivning av andra fordringar än som nu omfattas av införsellagen, är under övervägande av lagberedningen. Dess ställningstagande härutinnan kan, enligt vad utskottet inhämtat, väntas måhända före innevarande års utgång. Nämda fråga saknar icke praktisk betydelse i förevarande sammanhang. Därest det skulle öppnas möjlighet att genom införsel uttaga skadestånd, skulle den skadelidande komma i ett gynnsammare läge än det som nu är för handen.

Under hänvisning till det sålunda anförda får utskottet hemställa,

att förevarande motioner, I: 530 och II: 639, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 5 mars 1963

På första lagutskottets vägnar:

INGRID GÄRDE WIDEMAR

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Nyström, Arvidson, Erik Svedberg, Ferdinand Nilsson*, Hilding, Wikner och Nyman;

från andra kammaren: fru Gärde Widemar, herr Landgren, fru Johansson, fru Boman, herrar Svensson i Vä, Ekström i Björkvik, Gustafsson i Borås och Haglund.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.